

**ПРОБЛЕМАТИКА ПРОГАЛЬНОСТІ ПРАВА
В ІСТОРИЧНОМУ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ**

**PROBLEMS OF GAPS OF THE LAW IN THE HISTORICAL
DEVELOPMENT OF LEGAL SCIENCE**

Матат Ю.І.,
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті аналізуються основні концептуальні підходи до проблематики прогальності права в історичному контексті. Досліджено погляди представників теологічної, природно-правової, історичної, соціологічної, психологічної і позитивістської шкіл права. Зроблено висновок, що з точки зору сучасного інституційного праворозуміння право постає на сьогодні як явище безпрогальне, ідеальне, таке, до якого має наближатися закон. Відтак указаний підхід орієнтує на можливість існування прогалів у законі, тобто в позитивному праві, але не в праві як такому.

Ключові слова: прогалини в праві, праворозуміння, юридичний позитивізм, соціологічний напрям у правознавстві, школа природного права.

В статье анализируются основные концептуальные подходы к проблематике пробельности права в историческом контексте. Исследованы взгляды представителей теологической, естественно-правовой, исторической, социологической, психологической и позитивистской школ права. Сделан вывод, что с точки зрения современного институционального правопонимания право предстает на сегодня как явление беспробельное, идеальное, такое, к которому должен стремиться закон. Поэтому указанный подход ориентирует на возможность существования пробелов в законе, то есть в позитивном праве, но не в праве как таковом.

Ключевые слова: пробелы в праве, правопонимание, юридический позитивизм, социологическое направление в правоведении, школа естественного права.

The article analyzes the basic conceptual approaches to the problems of legal gaps in historical context. In particular, it considers views of the representatives of school of natural law, theological, historical, sociological, psychological and positivist schools of law. Based on the conducted analysis the conclusion has been made that the law appears today as a phenomenon with no gaps, perfect, and as such, which the legislation shall approach. The legislation, in turn, may contain gaps, is an imperfect area and shall be improved by means of the law.

Key words: legal gaps, law concept, positivist school of law, sociological trend in jurisprudence, school of natural law.

Постановка проблеми. У вітчизняній юридичній науці сформульовано основні сучасні підходи до визначення юридичної природи прогалів у праві. Цьому питанню присвячені дослідження О.В. Колодатої, В.В. Лазарева, К.І. Спектор, Д.О. Туманова, Ф.Р. Уранського та інших. Разом з цим на сьогодні існує потреба узагальнення і критичного осмислення основних концептуальних підходів до проблематики прогальності права на різних етапах розвитку юридичної науки, що дозволить поглибити та одержати більш достовірне знання про природу прогальності права.

Стан дослідження. Проблема прогалів у праві (як прояв однієї з недосконалостей права) поставала перед юристами у всі часи, і кожна історична епоха потребувала свого вирішення цієї проблеми. Традиційно пошук шляхів розв'язання зазначеної проблеми проводився в залежності від запропонованої концепції праворозуміння. Історії юридичної науки відомо чимало таких концепцій. Серед тих, що мають значення для дослідження проблематики прогальності права, можна виокремити такі, як теологічна, природно-правова, історична, соціологічна, психологічна і позитивістська школи права. При усьому плюралізмі поглядів основне протистояння між школами, у першу чергу, полягало в тому,

що ними по-різному вирішувалося питання про те, чи охоплюється поняттям «право» лише сукупність встановлених державою норм, чи право – це явище більш широке і владою держави не обмежене. Прихильники так званого широкого погляду на право вбачали його витoki в досить різних соціальних явищах. Так, видатний теолог середньовіччя Тома Аквінський, виокремлюючи декілька видів законів, вирішальне значення надавав вічному закону – «божественному розуму», який, на думку автора, править світом. На його думку, незважаючи на те, що ознаки закону визначають обов'язковість норм, що виходять від осіб, котрі знаходяться при владі, у випадку, якщо такі норми суперечать розуму і загальному благу, вони не є законом, а відтак – і не обов'язкові [1, с. 165]. Схожих поглядів дотримувалися такі ідеологи природного права, як Цицерон, С. Пуфендорф, Г. В. Лейбніц, Х. Вольф, Г. Гроцій, які також вважали природне право критерієм визначення чинності правового позитивного акта.

На відміну від представників теологічної школи права, представники природно-правової концепції прагнули відшукати право не в божественній силі, а в природі людини. На думку Г. Гроція, право – це одна з первинних складових людської природи, а не похідна від неї [1, с. 288–289]. А тому

під природним правом можна розуміти сукупність безпосередніх вимог, позбавлених людського втручання і народжених самою природою суспільного буття, об'єктивними умовами життєдіяльності людей [2, с. 418]. Основною ідеєю природно-правового мислення є наявність необхідного зв'язку між правом та мораллю, відповідно до чого несправедливий закон не може визнаватися правом, а правопорядок може претендувати на безумовне підпорядкування лише з огляду на відповідність приписам моралі. Таким чином, на думку представників школи природного права, останнє, будучи вищим відносно права позитивного, витікає з ідеальних норм, якими є «вищий розум», «справедливість», «гуманність» та інші, долаючи тим самим прогалини в позитивному праві.

Виклад основного матеріалу. Загалом дослідження проблеми прогальності права має давню історичну традицію. Так, ще в працях античних мислителів міститься твердження, що закон не може повною мірою охопити усі прояви суспільного життя. Зокрема, на думку Платона, законодавство не може уникнути прогалин внаслідок неможливості бути правильно виробленим до кінця [3, с. 86]. Обґрунтовуючи вчення про природне право, Аристотель вказував на свідоме допущення законодавцем недоліків (прогалин), оскільки в законі неможливо визначити конкретний випадок, і внаслідок цього визначення законодавця відрізняються високим ступенем всезагальності, іноді навіть проти його волі [4, с. 50–51]. Шляхи подолання прогалин у позитивному праві Аристотель вбачає в праві природному (неписаному), яке являє собою сукупність незмінних законів природи. Саме ці природні закони й надають можливість суду вирішити справу у випадках мовчання права, встановленого державою.

Незважаючи на те, що позитивний вплив природного права полягав у втіленні його принципів у процесі подолання прогалин, така широка свобода суду призвела до розвитку безмежного суддівського суб'єктивізму. Свобода в тлумаченні законодавства, а інколи і його просте ігнорування в кінцевому рахунку призвели до того, що в багатьох європейських країнах було зроблено спробу поставити суд в абсолютну залежність від законодавчої влади, вимагаючи від суду застосування норм за їх буквальним значенням. Так, візантійський імператор Юстиніан, побоюючись викривлення законів з боку суддів, визнавав лише за собою монополію тлумачення юридичних норм. Зрештою, набувши особливого поширення в 18 ст., подібні обмеження проіснували до 19 ст. Ураховуючи те, що така практика виявилась нераціональною, у 20 ст. від неї відмовились [5, с. 727–728].

Разом з тим у 18 ст. під впливом наявної на той час недовіри до суддів закони нерідко вимагали від судів зупинення розгляду справи і звернення до законодавчої влади у випадку неповноти норм або наявності інших недоліків, що перешкоджали розгляду справи. Так, у період 1780–1790 рр. у Франції та Австрії було видано акти, у яких визначався обов'язок суду у випадках наявності сумніву відносно норм законів звертатися із запитом до законодавця. У по-

дальшому ці реформи виявилися нежиттєздатними, що мало наслідком повернення суду його права на вільне тлумачення закону. Так, Кодекс Наполеона містив норму, яка забороняла судам зупиняти проведення під приводом «мовчання або недостатності закону» [6, с. 19]. Так само і австрійське Уложення закріплювало правило, відповідно до якого «якщо справу не може бути вирішено ані на підставі тексту, ані на підставі природного змісту закону, то слід приймати до уваги подібні, достатньо визначені в законах випадки. У разі, якщо питання все ще залишається сумнівним, то воно (за ретельним вивченням обставин) має бути вирішено на підставі природних принципів права» [7, с. 62]. Аналогічні положення містилися і в статутах як цивільного, так і кримінального судочинства російського законодавства, які прямо закріплювали норму щодо притягнення до відповідальності як за «відмову у правосудді», так і за «бездіяльність влади» [5, с. 745]. Натомість найбільш відомим правилом, що застосовувалось у випадку мовчання законів, стало закріплене в ст. 1 Швейцарського цивільного кодексу, яке виходило з наступного алгоритму: суддя має вирішити справу на підставі звичаєвого права, а якщо його немає, то на підставі правила, яке він сам установив би, якби був законодавцем; при цьому суддя керується думкою, яка поділяється наукою і судовою практикою [5, с. 745–748]. Таким чином, загальною тенденцією того часу стало надання більшої свободи суду у питанні визначення змісту права і подолання прогалин у «тілі» закону.

Представники історичної школи права вбачали право у звичаях і в історії конкретної нації. Один із засновників цієї школи Г.Ф. Пухта зазначав: «Людське право має своїм джерелом загальну свідомість, усі члени нації об'єднані загальною юридичною свідомістю. Право створюється вперше не державою, остання передбачає наявність вже правової свідомості» [8, с. 106–107]. Таким чином, у своєму творі «Звичаєве право» Г.Ф. Пухта доходить висновку, що норми звичаєвого права перебувають у свідомості народу вже створеними до того моменту, поки не отримують зовнішнього закріплення у звичаях.

Двоїсту природу права розглядав і видатний німецький філософ І. Кант. Основа правової теорії містилася, на думку філософа, у сфері моральності і полягала в так званих етичних аксіомах – категоричних імперативах. На основі загального імперативу І. Кантом було сформульовано і імператив права: «Поводься лише згідно з такою максимомою, керуючись якою ти водночас можеш побажати, щоб вона стала всезагальним законом» [9, с. 159]. Само ж право розумілось як «сукупність умов, за яких свавілля однієї особи є сумісним зі свавіллям іншої особи з точки зору всезагального закону свободи» [10, с. 139]. Інший видатний німецький філософ Г.В.Ф. Гегель під правом розумів динамічно діалектичну систему, яка фактично являє собою одну зі складових розвитку всесвітнього духу. Гегель визнавав той факт, що поняття права і закону не співпадають: право існує само в собі незалежно від закону,

проте в законі право отримує утвердження в його всезагальності та відомості. У подальшому філософ зауважує: оскільки держава є більш високим ступенем розвитку духу, то й розбіжності між правом і законом не слід вбачати у формі їх можливого протистояння [11, с. 98–250].

Отже, усі з названих вище науковців по-різному вирішували питання про співвідношення права й закону, а також щодо пріоритету одного над іншим. У той же час загальним було те, що право не вбачалось лише як результат вираження волі держави, а розумілось як багаторівнева матерія, однією з форм існування якої є закон [12, с. 15]. Так, ще Аристотель зазначав, що прогалини в праві необхідно заповнювати незмінними законами природи, природним правом. У роботах Ч. Беккарія «Про злочини і покарання» і Ш. Л. Монтеск'є «Про дух законів» була закріплена ідея абсолютного пріоритету закону і безпрогальності права [13, с. 140]. Проте, по мірі становлення концепції позитивістського праворозуміння погляди на вирішення проблеми прогалин у праві змінювалися в напрямку намагання зменшити кількість правових норм, яких не вистачало для ефективного правового регулювання в межах діючої системи законодавства. З урахуванням такого розуміння права основне завдання юридичної науки вбачалось у необхідності аналізу позитивних, створених державою законів та інших нормативних правових актів без надання оцінки нормам права, що закріплювалися в цих джерелах з позицій справедливості, категорій моральності тощо.

Представник школи юридичного позитивізму К. Бергбом вказував, що «право ніколи не потребує заповнення ззовні, оскільки воно повне в будь-який момент: його плодovitість, його логічна сила розширювання в кожний момент покриває увесь запит і правові рішення» [14, с. 203–393]. К. Бергбом розвивав ідею про наявність прогалин, але відносив їх виключно до простору поза правом, оскільки, якби життєві випадки потребували правової регламентації, то вони б, на його думку, відповідно, перебували б у межах логічної замкненості системи права. Крім того, К. Бергбом допускав наявність не передбачених правом випадків – як внаслідок недосконалості законів (їх неповноти або суперечності), так і внаслідок відсутності в них необхідних правових норм. Тільки в цьому сенсі він визнавав прогалини, але в цілому утверджував, що право – явище безпрогальне.

Визнаючи державу єдиним джерелом діючого права, позитивісти доклали чимало зусиль для розробки правових засобів, конструкцій, здатних забезпечити неухильну дію права, застосування заходів примусу до порушників правових приписів. У той же час юридичний позитивізм, не зважаючи на ряд досягнень у розробці окремих проблем юридичної науки, не зміг чітко розкрити сутність права, оскільки, прирівнявши право до закону, фактично заперечив існування принципу верховенства права. Так, Г.Ф. Шершеневич у своїх роботах вказував, що визначитися з поняттям права можливо лише правильно поставивши гносеологічну задачу. Далі автор дій-

шов висновку про те, що «увага дослідника має бути зосереджена лише на тому праві, яке діє, але не на тому праві, яке мало би діяти» [5, с. 273].

Логічне завершення юридичний позитивізм отримав у нормативістській теорії Кельзена, яка отримала назву «чистої теорії права». Ця концепція закликала сприймати право в його «чистому» вигляді, тобто без урахування зовнішніх зв'язків права з такими явищами, як психологія, соціологія, політика, а її прихильники заявляли про безпрогальний характер права. Так, за твердженням Кельзена, пошуки підстави дійсності норми ведуть не до реальності, а до іншої норми, з якої виведено першу норму» [15, с. 111]. Однак соціологічна юриспруденція на противагу цій точці зору повністю відкинула догми про безпрогальність права, водночас зауваживши, що норми права, яких не вистачає, можуть бути повністю заповнені безпрогальністю правопорядку [2, с. 300–301].

У свою чергу марксистська концепція, ототожнюючи право і закон, виходила з того, що право є не що інше, «як зведена в закон воля пануючого класу, яка визначається матеріальними умовами його існування». Як наслідок, марксизм визнавав, що правові норми виникають лише в результаті діяльності державної влади [16, с. 8; 17, с. 22].

На основі розроблених позитивістською школою права і марксизмом положень з'явилась так звана вузьконормативна концепція праворозуміння. У визначенні цьому праву одним з представників цієї концепції А.Я. Вишинським надавався виключно санкціонований державною волею характер права. «Право, – зазначав автор – це сукупність або система правил (законів), що мають своїм призначенням турботу про підпорядкування членів суспільства пануючим у цьому суспільстві класовим інтересам [18, с. 170]. А. Я. Вишинський включав в область права й правові звичаї, але вказував, що діяти вони можуть лише в разі їх санкціонування з боку держави. Отже, з точки зору вузьконормативного розуміння права, основною його ознакою є нормативність, яка полягає в тому, що право як державна воля суспільства проявляється в реальному житті не інакше як система офіційно визнаних та чинних у державі юридичних норм у їх матеріалістичному розумінні [19, с. 188].

В подальшому серед вчених-юристів спостерігається тенденція відходу від вузьконормативного розуміння права [20, с. 319–330] в напрямку повернення до природно-правових традицій. Вказана тенденція є багато в чому правильною, оскільки необхідно, щоб позитивне і природне право не протиставилися одне одному, а взаємореалізовувалися: перше прагнуло би втілити в себе ідеї другого, а друге б слугувало засобом удосконалення першого. Так, у процесі тлумачення правових норм природне право має орієнтувати законодавця на оптимальне юридичне рішення, в якому політичні вимоги, як доцільно зазначає В.О. Четвернін, відбивалися б через знання про природні закономірності, ціннісні, історичні, культурно-антропологічні, соціально-економічні, психологічні та інші фактори права [21, с. 139]. Окрім цього, право в такому його розу-

мінні повинні стати одним з основних орієнтирів у процесі подолання прогалин.

Наявність прогалин у праві фактично заперечувалась не лише нормативістами, але й прихильниками психологічної теорії, які розкривали сутність права виключно за посередництвом людської психіки. Так, на думку Л.Й. Петражицького, право являє собою імперативно-атрибутивні емоції й виходить із заперечення реального існування сукупності норм права, тобто того, що юристи вважають реально існуючим. Усі правові явища згідно з поглядами Петражицького являють собою особливого роду складні емоційно-інтелектуальні психічні процеси, тому й не передбачають постановку питання відносно прогалин, оскільки правом йменується кожне усвідомлення повинності або приналежності домагання. Прогалин у праві бути не може, оскільки в разі відсутності атрибутивних емоцій зазначене явище буде віднесено до сфери моралі, а за відсутності імперативних – до сфери безправного простору [22, с. 84].

Важливого значення для відображення поглядів видатних представників правової філософії на проблематику прогальності права набуває дискусія з цього питання між Г. Хартом та Р. Дворкіним. Так, згідно з теорією Харта в будь-якій правовій системі завжди матимуть місце юридично неврегульовані випадки, коли відсутнє так чи інакше приписане правом рішення з певного питання, й право є частково невизначеним або неповним. Якщо в таких випадках судді належить приймати рішення й не належить відмовлятися від відправлення правосуддя або передавати неврегульовані чинним правом питання на вирішення законодавчої влади, він має використовувати свій розсуд й створювати право для такого випадку замість того, щоб просто застосовувати вже наявне встановлене право. Таким чином, у межах таких юридично непередбачених й неврегульованих справ суддя і створює нове право, і застосовує встановлене право, яке надає йому правотворчі повноваження, і обмежує їх [23, с. 272].

На противагу цьому Р. Дворкін відкидає ідею подібної неповноти права й можливості суддівського правотворчого розсуду. Він вважає, що неповним є не право, а його позитивістська картина. Згідно з теорією Р. Дворкіна право в цілому включає окрім чітко вираженого встановленого права через посилення на його соціальні джерела, чітко не виражені, такі, що припускаються, правові принципи, тобто принципи, які найкращим чином відповідають або узгоджуються з чітко вираженим правом й також забезпечують для нього найкраще моральне виправдання. З цієї точки зору право ніколи не є неповним

або невизначеним, отже в судді не буває можливості вийти за межі права й застосувати правотворчу владу для прийняття рішення. Відтак, згідно з позицією Р. Дворкіна саме такі приховані принципи з їх моральними вимірами слід використовувати судам у тих «складних справах», де соціальні джерела права не можуть визначити наперед рішення з того чи іншого правового питання [23, с. 272–273].

Проведений аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок, що в юридичній думці в контексті прогалин у праві сформовані два основних концептуальних підходи: 1) теорія логічної замкненості, безпрогальності права, яка ґрунтується на твердженні про досконалу природу права; 2) теорія прогальності права, яка об'єднує філософські й соціологічні погляди, визнає природність існування прогалин у праві й зосереджена не стільки на самих прогалинах, скільки на можливостях й конкретних способах їх подолання.

На сьогодні все більшого поширення набуває сучасне розуміння природного права, яке орієнтує на можливість існування прогалин у законі, тобто в позитивному праві, але не в праві як такому. Як зауважує С.С. Алексєєв, безпрогальність правопорядку в цілому характеризується тим, що матерію діючого права складають не лише самі по собі конкретні юридичні норми, але й правові ідеї, що лежать в їх основі [2, с. 301]. Особливого значення ці ідеї набувають у процесі подолання прогалин у праві, оскільки покликані слугувати критерієм справедливості і бути безпосереднім матеріалом у процесі вироблення конкретного правила поведінки при застосуванні аналогії права [12, с. 21].

Висновки. З урахуванням розглянутих основних концепцій праворозуміння можна дійти висновку, що для вітчизняної правової думки в основному притаманний позитивістський підхід до праворозуміння в тому його різновиді, який допускає існування прогалин безпосередньо в «тілі» закону. У той же час необхідно зазначити, що сучасний підхід до праворозуміння багато в чому відходить від позиції жорсткого нормативізму, що певною мірою призвело до протиставлення таких понять, як право і закон. Право як регулятор суспільних відносин розглядається на сьогодні принаймні як відносно незалежне від держави й закону та як таке, що передує закону в часі, наприклад, в якості надісторичного природного права; держава ж є виключно творцем й джерелом законів, але аж ніяк не права. Тому (з точки зору сучасного інституційного праворозуміння) право постає як явище безпрогальне, ідеальне, і як таке, до якого має наближатися закон. Останній же, у свою чергу, може містити прогалини, є сферою неідеальною і має вдосконалюватися за допомогою права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шершеневич Г. Ф. История философии права / Г. Ф. Шершеневич. – С.-Пб. : Бр. Башмаковы, 1907. – С. 165.
2. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения / С. С. Алексеев. – М. : Издательство НОРМА, 2001. – С. 418.
3. Полное собрание творений Платона в 15 т. / [под ред. С. А. Жебелева, Л. П. Карсавина, Э. Л. Радлова]. (Труды Петерб. филос. об-ва). – Пб-Л., Academia. 1922–1929. – Т. 13: Законы, 1923. – С. 86.
4. Аристотель. Риторика. Поэтика / Аристотель ; пер. с древнегреческого О. Цыбенко. – М. : Лабиринт, 2000. – С. 50–51.
5. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права / Г. Ф. Шершеневич. – М. : Изд. Бр. Башмаковых, 1912. – С. 727–728.
6. Гражданское, торговое и семейное право капиталистических стран. Сборник нормативных актов: Гражданские и торговые кодексы: учеб. пособие / под ред. М. И Кулагин, В. К. Пучинский. – М. : Изд-во УДН, 1986. – С. 19.

7. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права / И. А. Покровский. – М. : Статут, 1998. – С. 62.
8. Теория государства и права : хрестоматия: в 2 т. / авт.-сост.: В. В. Лазарев, С. В. Липень. – М. : Юристъ, 2001. Т. 2. – 2001. – С. 106–107.
9. Антология мировой философии : в 4-х томах. Т. 3 / [ред. коллегия: Н. С. Нарский (ред.-сост. третьего тома и авт. вступит. статьи) и др.]. – М. : Мысль, 1971. – С. 159.
10. Кант И. Сочинения в шести томах. Т. 4. Ч. 2. / [под общей ред. Асмуса Я. Ф., Гулыги А. Я., Ойзермана Т. И.]. – М. : Мысль, 1965. – С. 139.
11. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель ; пер. с нем. Б. Г. Столпнера, М. И. Левиной. – М. : Мысль, 1990. – С. 98, 250.
12. Туманов Д. А. Пробелы в гражданском процессуальном праве: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Туманов Дмитрий Александрович. – М., 2007. – С. 15.
13. Явич Л. С. Общая теория права / Л. С. Явич. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1976. – С. 140.
14. Bergbohm K. Jurisprudenz und Rechtsphilosophie / K. Bergbohm. – Bd. I. Leipzig, 1892. – S. 203, 376, 393.
15. Kelsen H. General Theory of Law and State / H. Kelsen ; [translated by A. Wedberg]. – Cambridge (Mass.) : Harvard Univ. Press, 1949. – P. 111.
16. Лазарев В. В. Пробелы в праве и пути их устранения : научн. изд. / В. В. Лазарев. – М. : Юрид. лит., 1974. – С. 8.
17. Правотворчество в СССР / [Мицкевич А. В., Пиголкин А. С., Пяткина С. А. и др.] ; под ред. А. В. Мицкевич. – М. : Юрид. лит., 1974. – С. 22.
18. Вышинский А. Я. Основные задачи науки советского социалистического права / А. Я. Вышинский. – М. : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1938. – С. 170.
19. Поляков А. В. Общая теория права: Феноменолого-коммуникативный подход : курс лекций / А. В. Поляков. – 2-е изд., доп. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – С. 188.
20. Нерсисянц В. С. Философия права : учебник для вузов / В. С. Нерсисянц. – М. : Изд. группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – С. 319–330.
21. Четвернин В. А. Современные концепции естественного права / В. А. Четвернин ; отв. ред. В. А. Туманов. – М. : Наука, 1988. – С. 139.
22. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л. И. Петражицкий. – Т.1. С.-Пб. : Тип. С.-Пб. АО Слово, 1907. – С. 84.
23. Hart H. L. A. The Concept of Law / H. L. A. Hart. – 2nd ed. with Hart's Postscript ; P. Bulloch and J. Raz [Eds.]. – Oxford : Oxford University Press, 1994. – P. 272.

УДК 340.132.6

ДОКТРИНАЛЬНЕ ТЛУМАЧЕННЯ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

DOCTRINAL INTERPRETATIONS IN JURISPRUDENCE

Палешник С.І.,

*аспірант кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено розгляду питання, що стосується правової природи доктринального тлумачення, що здійснюється в судовій практиці. Дається авторське визначення поняттю такого тлумачення, на цій основі виділяються його характерні ознаки. Також у ній розглянуто співвідношення доктринального тлумачення із офіційним тлумаченням, можливість Конституційного Суду України та вищих судових органів загальної юрисдикції бути суб'єктами такого тлумачення.

Ключові слова: доктринальне тлумачення, наукове тлумачення, офіційне тлумачення, неофіційне тлумачення.

Статья посвящена рассмотрению вопроса о правовой природе доктринального толкования, которое осуществляется в судебной практике. Дается авторское определение понятию такого толкования, на этом основании определяются его характерные черты. Также в ней рассмотрено соотношение доктринального толкования с официальным толкованием, возможность Конституционного Суда Украины и высших судебных органов общей юрисдикции быть субъектами такого толкования.

Ключевые слова: доктринальное толкование, научное толкование, официальное толкование, неофициальное толкование.

The law nature of doctrinal interpretation that implement in court practice is considered in the article. The author's definition of such interpretation is presented and on this base its characteristic features are defined. The ratio of the doctrinal interpretation to the official interpretation, the possibility of the Constitutional Court of Ukraine and higher courts of general jurisdiction being subjects of such interpretation are also considered in the article.

Key words: doctrinal interpretation, scientific interpretation, official interpretation, unofficial interpretation.

У радянський період проблемам доктринального тлумачення завжди приділялась незначна увага з боку науковців. Це було викликано тим, що Конституція СРСР носила формальний характер, тому

її тлумачення не мало великого значення. Через це доктринальне тлумачення того періоду було не таким вже й потрібним. Значна увага науковців вказаного періоду приділялась здебільшого тлумаченню